

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS
LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1981 METAI

VILNIUS „MOKSLAS“ 1982

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEM BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1981

VILNIUS

1982

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

J A H R B U C H
F Ü R L I T A U I S C H E
G E S C H I C H T E

1981

VILNIUS

1982

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ
ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД 1981

ВИЛЬНИУС «МОКСЛАС» 1982

Redakcinė kolegija

Bronius VAITKEVIČIUS (vyr. redaktorius), Alfonsas EIDINTAS, Mečislovas JUCAS, Vytautas MERKYS, Vacys MILIUS, Leonas MULEVIČIUS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė), Tamara TARŠILOVA, Adolfas TAUTAVIČIUS, Irena VALIKONYTĖ, Regina ŽEPKAITĖ (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Li 237 **Lietuvos istorijos metraštis- Ежегодник истории Литвы** -The year-book of Lithuanian history / LTSR MA Istorijos in-tas, LTSR istorijos problem. moksl. taryba; Red. kolegija: B. Vaitkevičius (vyr. red.) ir kt.— V.: Mokslas.

Leidž. nuo 1973 m.
1981 m. 1982 m. 176 p. Lygiagr. antr. taip pat vok. Str. santr. rus.
Bibliogr. išnašose.

Leidinyje sprendžiama piliakalnių apgyvenimo pradžios problema, nagrinėjami Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jogailos veiksmai Kulikovo mūšio laikotarpiu. Apžvelgiamas Pilėnų tapatinimo su Ponia tradicijos atsiradimas ir kt.

05050400000

$\frac{10604-017}{M 854(08)-82}$ Ž-82

BBK 63.3(2L)
9(TL)

Išleista LTSR MA Istorijos instituto užsakymu

0505040000

$\frac{10604-017}{M 854(08)-82}$ Ž-82

© LTSR MA Istorijos institutas, 1982

ARCHYVŲ SAUGYKLOSE

ŽEMAITIJOS DVARŲ DOKUMENTŲ KOLEKCIJA

„Nemaža istorinės medžiagos teikia mūsų krašto istorijai (ūkio, višiuomenės, politikos) įvairūs senovės privilegijų raštai, dokumentai, laiškai, žemėlapiai ir kitokia rašyta medžiaga, kuri, praktiškos reikšmės nustojusi, savininkų nebebranginama ir dažnai sunyksta, niekais nueidama. Kad ji be naudos neišnyktų ir, vietoje koncentruojama, būtų lengviau prieinama tyrinėtojams, draugija ją renka ir laiko savo archyve“¹. Taip Šiaulių kraštotyros draugijos archyvinę veiklą apibūdino ilgametis jos pirmininkas, aktyvus praeities paminklų rinkėjas ir saugotojas Peliksas Bugailiškis. Dideliu jo organizaciniu talentu, energija ir sugebėjimais buvo suburtas kraštotyrininkų ratelis, kuris Šiaulių „Aušros“ muziejuje sukaupe tūkstančius lapų XV—XX a. archyvinių dokumentų ir rankraščių. Kadangi šio muziejaus pagrindinis uždavinys — kaupti ir tvarkyti eksponatus, tai archyviniai dokumentai buvo grupuojami ir aprašomi gan paviršutiniškai, nebuvo informacinio aparato, tyrinėtojams nesudarytos palankios darbo sąlygos. 1950 m. dokumentai bei rankraščiai perduoti LTSR Mokslų Akademijos Centrinės bibliotekos Rankraščių skyriui. Jų dalis ir sudaro Žemaitijos dvarų dokumentų kolekciją. Pradžioje šiam fondui buvo duotas šifras „A“ („Aušra“), bet 1962 m. fondų raidinius šifrus pakeitus arabiškais skaitmenimis, jis žymimas F37 (F — fondas)².

Žemaitijos dvarų dokumentų kolekciją sudaro 12 291 saugojimo vienetas (1441—1949 m. dokumentų originalai ir nuorašai, rankraščiai, mašinraščiai, spaudiniai, fotografijos); tekstai lietuvių, lotynų, rusų, lenkų, vokiečių, prancūzų, anglų, italų, latvių, estų, jidiš, hebrajų kalbomis. Dokumentai yra bemaž iš visos Žemaitijos. Tai pats turtingiausias li-tuanistinis MA Centrinės bibliotekos senų dokumentų ir rankraščių rinkinys³. Beje, šiuo metu Rankraščių skyriuje iš viso saugoma 176 577 s. vnt., arba 298 fondai XI—XX a. rankraščių ir dokumentų.

1951 m. Žemaitijos dvarų dokumentų kolekcija buvo pradėta tvarkyti — sudarinėjami vienetai, analiziškai atskleidžiamas dokumentų tu-

¹ Bugailiškis P. Šiaulių Kraštotyros Draugijos penkmetis. — Šiaulių metraštis, 1933, Nr. 4, p. 69.

² Abramavičius V. Rankraščių rinkiniai. — V., 1963, p. 97.

³ Treinienė E. Rankraščių rinkinių rodyklė. — V., 1977. — 70 p.

riny; užbaigta tik 1976 metais. Aprašinėjo J. Šiožinys, P. Bugailiškis, O. Matusevičiūtė, E. Treinienė. Keletą dešimčių XV—XVI a. dokumentų originalų aprašė akad. K. Jablonskis. Fondo kartoteką sutvarkė O. Cesnulevičiūtė. Vienetų bei aprašų ir turinys, ir forma labai nevienalyčiai (per 25 metus kito ir aprašo taisyklės, ir reikalavimai), tačiau dokumentų bei rankraščių turinys daugmaž atskleistas, tik ankstesniuose aprašuose visai pamirštos archeografinės jų savybės, didoki saugojimo vienetai ir kartais gan paviršutiniškos anotacijos.

Atsižvelgiant į fondo turinį, medžiaga klasifikuota į tris pagrindinius skyrius: 1) žemės valdų dokumentai, kurie sudėstyti vietovardžių abėcėlės tvarka, o viduje — chronologiškai; 2) asmenų archyvai bei pavieniai dokumentai; 3) literatūriniai rankraščiai.

Apie 90% fondo sudaro XV—XIX a. žemvaldžių dokumentai. XV a. dokumentų veik tik nuorašai, originalų nedaug. Vėlesni — originalai arba aktikacijų išrašai, pasitaiko ir nuorašų, ištraukų. Ypač vertinga kolekcijos dalis — XVI a. pirmos pusės į teismų knygas neįrašyti dokumentai⁴. Tai žemės teisiniai dokumentai — perdavimo, dovanojimo, įkeitimo, pardavimo aktai, testamentai, turtingi lietuviškų vietovardžių. Kolekcijos pagrindas — XVI a. vidurio ir antros pusės bei XIX a. pirmos pusės dokumentai. Jie labai įvairūs — Valakų reformos dokumentai, LDK didikųjų kunigaikščių privilegijos, universalai, seimų ir seimelių dokumentai, inventoriai⁵, ūkinės instrukcijos, ūkinės bei finansinės ataskaitos, kalendoriniai ūkio tvarkymo ir finansinių atsiskaitymų užrašai, testamentai, ginčų dėl valdų bei žemės ribų, smurto ir kriminalinių nusikaltimų bylos, įvairūs mokesčių reikalai, kariuomenės aprūpinimas, rekrutai, kelių tiesimas ir taisymas, gėrimų gamyba ir apyvarta, vidaus ir užsienio prekyba, muitai, kelionių aprašymai, dienoraščiai, literatūriniai bandymai, laišakai. Atsiskleidžia plati Žemaitijos feodalinių valdų bei jų savininkų, valdytojų ir jų pavaldinių socialinė, demografinė, kultūrinė panorama, atspindinti to laikotarpio istorinius įvykius — karus, sukilimus, maištus — bei politines nuotaikas. Po baudžios panaikinimo didysis dokumentų srautas tarsi nutrūksta. Lieka tik negausūs pavienių valdų ūkiniai bei administraciniai dokumentai, susirašinėjimas. Ir visai nedaug XX a. pirmos pusės žemvaldžių dokumentų — Čiutelių dvarininko P. Plechavičiaus ir Padubysio vls. Minaičių k. valstiečio A. Špakausko archyvai bei pavieniai Gorskių, Karpių, Pšeciševskių, Nemčiauskų, Milvydų dokumentai, rankraščiai.

Dvarų bei palivarkų archyvų apimtis labai nevienoda: vieni pilni, kiti — fragmentiški; daugelio vietovių — miestų, miestelių, dvarų, palivarkų, akalicių, kaimų, vienkiemių — išlikę vienas kitas dokumentas. Iš viso Žemaitijos dvarų dokumentų kolekcija apima maždaug 900 vietovių.

⁴ Jablonskis K. Trumpas archyvo aprašymas. — Gimtasai kraštas, 1937, Nr. 2—4 (14—16), p. 148—151.

⁵ Abramavičius V. Feodalinių žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas. — V., 1963.

Stambesni žemės valdų archyvai

ANAPOLIS (1878—1929). Rosciševskių šeimos susirašinėjimas, kelionių dienoraščiai, mokykliniai užrašai.

AZYTĖNAI (1860—1897, 1936). „Balanos gadynės“ autoriaus M. Katkaus keletas dokumentų, užrašai, laišakai.

BALČIAI (1459—1919). Medekšų, Jesmanų, Pšeciševskių, Levaniauskų dokumentai. Gausu inventorių, revizinių sąrašų, kilnojamojo turto, ponų bei tarnų aprangos sąrašų. 1837 m. grūdų magazino knyga. Pšeciševskių giminaičių Karpių genealoginis medis (1786), Juozo Karpio ir Petro Pšeciševskio testamentai, atleidžiantys baudžiauninkus iš baudžiamos (1782—1806). Joakimo Pšeciševskio valdų istorija nuo XVI a. (1818). 1863 m. sukilėlio Artūro Levaniausko dokumentai, jo laišakai broliui Vladislavui, Raseinių pavieto gydytojui. V. Levaniausko gydytojo praktikos užrašai, statistika (1873—1883). Stasei ir Celinai Levaniauskaitėms rašyti laišakai, liečią ir lietuvių tautinio atgimimo reikalus (1906—1912); yra Celinos eilėraštis lietuvių kalba. Daug Levaniauskų giminės dokumentų.

BARZDŽIAI (1561—1906). Milvydų šeimos archyvas. Smulkūs bylinėjimosi dokumentai: ginčai dėl žemės ribų, keletas inventorių bei kraičio sąrašų; Milvydų genealoginis medis bei kiti bajorystės dokumentai (1688—1856). Kražių mokyklos prof. Leono Milvydo testamentas (1793). Gausi giminės korespondencija (1800—1865). Tarp jų D. Poškos bei jo žmonos autografai. Mažųjų Dirvėnų bajorų sąrašas (1826). Namų gydymo receptai (1814). I Dūmos atstovo Česlovo Milvydo kalba.

BERŽENAI (1560—1914). Beržėnų vls. sodybų sąrašai (1717—1738). Grafų Hutencapskių (1867—1914) skolų, miškų kirtimo dokumentai. Žemės įkeitimo ir naudmenų bei pastatų įvertinimo aktas (1910). Keletas dokumentų, liečiančių jų valdas Slucko paviete—Hancevičių dvarą, geležinkelio tiesimą pro Hancevičių miestelį. Laiškeliai, pranešimai, kvietimai; tarp jų Enzio Jagomasto ir Mortos Jurgėlaitės sutuoktuvių pranešimas (1898).

BIRZUVĖNAI (Biržinėnai) (1530—1939) (Kalinauskų, Nagurskių, Gorskių valda). Kazio Nagurskio testamentas, laišku pluoštelis, prekybos su Karaliaučiumi reikalų raštai (1750—1858). Kajetono Nagurskio baudžiauninkų iš baudžiamos atleidimo raštas (1800). Gorskių kilmės istorija (1729—1792). 1617—1824 m. šeimos archyvo sąrašas (1829), Nalenč-Gorskių Žemaitijos linijos genealogija, kiti bajorystės dokumentai. Telšių pavieto maršalkai Titui Gorskiui bei kitiems šeimos nariams rašyti laišakai (1800—1874). XIX a. turto sąrašai, inventoriai, grūdų magazino knygos ir planas. 1833—1837 m. mokesčių suvestinė. Statybų reikalai, kartono fabriko inventoriai, išlaidų apyskaitos, nuomos sutartys, lentpjūvės ūkiniai dokumentai (1903—1930). 1919 m. Revoliucinio komiteto orderiai miško medžiagai. Šilų palivarko planas ir kiti dokumentai (1920—1937). Žemės planas, mantos sąrašai (1928—1939).

BUDRIKAI (1595—[192-]). Budrikų, Kondratų, Stulginskių ginčų dėl žemės dokumentai. Didelis pluoštas Kondratams rašytų laišku (XIX a.); yra architekto iš Rietavo Johano Renfaso laiškas (1851). Inventorius (1827). Literatūriniai rankraščiai: eilėraščiai, išrašai iš įvairių veikalų, vadovėlių, 2 lietuviškos giesmės (XIX a.).

BUGENIAI (1654—1874). Kerbedžių, Liutikų, Bugenių įdomūs XVI—XVII a. žemės teisiniai dokumentai, žemės matavimo aktai. 1678 m. su Kauno gaisru susiję dokumentai. Švedų kariuomenės siautėjimą, raganavimą liudijantys dokumentai, reviziniai sąrašai (1700—1797). Daug laišku, tarp jų yra lietuviškai parašytas kareivio Baltrušio laiškas Ličkūnui (1857—1863).

BUKANTĖ (1554—1844). Smulkūs akalicos bajorų—Buivydų, Liutikų, Liaugminų, Jomantų, Vidmantų, Radvilavičių, Rupeikų ginčų dėl žemės, teisių perdavimo dokumentai. 1710 m. bajorų skundas dėl maro nelaimių, pasirašytas Sudimtu, Liutkevičių, Gedvidų, Geštautų, Girdvainių, Rudavičių, Kukevičių. Kilnojamojo turto sąrašai, Rupeikų genealoginiai dokumentai (1781—1829). Rupeikų ir Bukontų testamentai, grūdų magazino dokumentai (1811—1817). Rupeikų susirašinėjimas ūkio, visuomenės gyvenimo, politikos reikalais (1741—1875).

DIDIEJI DIRVĖNAI (1561—1802) (Nagurskių valda). Dirvėnų vls. revizinis aktas (1561). Didžiųjų ir Mažųjų Dirvėnų dūmų sąrašai (1719—1731). Dauguma dokumentų XVIII a.—inventoriai, įvairūs sąrašai, ekonomo ataskaitos, bravoro, valstiečių grūdų magazinų apyskaitos; Dirvėnų ir Šilėnų karčemų pajamos; Mažųjų Dirvėnų tįjūno Lauryno Nagurskio asmens dokumentai; Dirvėnų valdų istorija.

DRUPISKĖ (1540—1883, 1904). Montvilų, Monkevičių, Kalinauskų, Stanevičių, Adamkevičių, Buivydų, Pšeciševskių, Bilevičių tarpusavio ginčų, skolų dokumentai. Raseinių žemės ribų teismo raštvedžio advokato Jeronimo Maslauskio asmens dokumentai, gausi korespondencija, jo vestų bylų aktai (XIX a. pirmą pusę). Raseinių likvidacinės komisijos protokolai dėl atlyginimo už caro kariuomenės dalinių revizicijas, rusų kariuomenės aprūpinimo dokumentai (1831). Raseinių pirklio Benjaminio Šlapoberskio bylinėjimosi su Kariuomenės tiekimo komisija dokumentai. Pavieniai dvaro dokumentai — grūdų magazino knyga (1837), gyventojų sąrašas (1834), Drupiškės dvaro ir Raseinių pavieto reviziniai sąrašai (1834—1850). Laiškai Fergiusams (1862—1904), tarp jų — 1863 m. sukilėlio Edvardo Čapskio.

DŽIAUGĖNAI (1597—1905). Akalicos bajorų Druktenių, Vizbarų, Šventragių, Gedmantų, Slabuševičių, Vaitkevičių, Leščiauskų, Silvestravičių smulkūs ginčų, žemės teisiniai dokumentai. R. Silvestravičiaus kilnojamojo turto sąrašas (1710); inventoriai (1806—1829).

DŽIUGINĖNAI (1592—1940). Švedų invazijos dokumentai (1656). K. Bilevičiūtės-Gorskienės byla vyrui dėl neistikimybės (1803—1811). Beveik vien XIX a. ekonominiai-ūkiniai dokumentai: inventoriai, reviziniai sąrašai, ūkio tvarkymo dienynai (1817—1829), valstiečių grūdų magazinų apyskaitos (1834—1844). Terespolio grūdų magazino dokumentai (1845—1848). Telšių—Plungės—Palangos trakto reikalai (1847). Ūkio buhalterinės knygos (1878—1879). Inventoriai (1927—1937). Aleksandro Gorskio susirašinėjimas. Petro Končiaus lietuviškas pakvitavimas (1847). Kulinarijos receptai bei patarimai (1829).

EIDININKAI (1601—1828). Smulkių bajorų Bartaševičių, Rimcevičių, Knystautų, Petkevičių, Kelpšų, Kerbedžių, Neverdauskų, Monstavičių, Vaišvilų žemės teisiniai dokumentai. Inventorius (1818). Laukuvos bažnyčios sklypų, atskirtų nuo dvaro, revizinis sąrašas (1780).

JONISKĖLIS (1794—1939). Karpių genealogija. 1794.V.20 sukilėlių susirėmimas. Caro kariuomenės reikalai (1814). Intensyvaus ūkio tvarkymo XIX a. dokumentai: instrukcijos, statutai, pieninės, svirno statybos reikalai, sąmatos, žemės matavimo registrai, finansiniai atsiskaitymai, ataskaitos, gyvenamojo pastato brėžinys; Joniškėlio ligoninės ir mokyklos fundaciniai dokumentai, atsiskaitymai bei kiti reikalai. XX a. miškų eksploatacijos dokumentai. Gulbinėnų dvaro ūkiniai bei finansiniai dokumentai (žr. dar F34 — Joniškėlio dvaro dokumentai).

JUODEIKIAI (1639—1882). Vaziškių dokumentai: bylos su Kražių jėzuitais, testamentai, inventoriai, turto sąrašai. Malūno statyba ant Eglynupio (1744). Pirkinių sąskaitos (1780—1800). Vaziškių genealogija, korespondencija (1731—1836). Plytų gamyba (1811—1812). 1812 m. karo revizicijų dokumentai. Karo sandėlių Jurbarko statyba (1813). 1831 m. sukilimo įsakymai. Grūdų magazino knyga (1840). Ventos kanalo statyba (1843—1845). 1861 m. žemės reformos ir 1863 m. sukilimo atskiri dokumentai. Vaziškių valdų Slabados ir Švabų (Ašmenos paviete) inventoriai (1744).

JURBARKAS (1786—1846). Jurbarko ekonomijos valdytojo P. Zubovo bylinėjimosi su Skirsnemunės seniūnija aktai (1786), inventoriai, 1805—1822 m. *ekonomijos istorija (ūkinis bei finansinis vaizdas). Caro kariuomenės išlaikymo išlaidų dokumentai (1831).

KARTENA (1697—1849). Valsčiaus inventoriai, plytinės remonto darbai, ataskaitos (1767—1793). Miestelio ir kaimų gyventojų sąrašas (1793). Byla dėl valstiečių pasipriešinimo (1808).

KELMĖ (1441—1938). Pats didžiausias ir pilniausias Žemaitijos dvarų dokumentų rinkinio feodalinių valdų archyvas. Antrojo pasaulinio karo pradžioje kartu su dvaro biblioteka ir kai kuriomis meno vertybėmis jis pergabentas į „Aušros“ muziejų. Archyvas ir biblioteka buvo dvaro vartų antrame aukšte⁶. Kelmės archyvą tvarkęs ir aprašęs P. Bugailiškis taip apibūdina: „Jį sudaro Kelmės dvaro savininkų Gruzevskių šeimos archyvinė medžiaga, liečianti ne tik Kelmės dvarą su jo palivarkais ir kaimais [...], bet ir aplinkinių dvarus su jų žemės valdomis, kurie ilgainiui buvo atitekę Gruzevskiams [...], pereinėjo per rankų rankas naujiems savininkams [...]. Liečia jis plačią Žemaitijos apygardą — buv. Raseinių bei Šiaulių pavietus su Padubysio, Pašiausės, Kelmės, Kražių, Tytuvėnų, Vaiguvos, Saukėnų, Užvenčio, Kuršėnų valsčiais, taipogi tolimesnes apylinkes, kaip Dabikinės, Airiogalos, Čekiškės“⁷. Kelmės archyvą sudaro daugiausia XVI—XVIII bei XIX a. pirmos pusės dokumentai ir rankraščiai. Vientisas,

⁶ Lietuvos TSR Mokslų Akademijos biblioteka, Rankraščių skyrius (toliau — MAB), F87—156, l. 111.

⁷ Ten pat, l. 110.

išbaigtas Gruževskių valdų archyvas XIX a. viduryje tarsi nutrūksta, lieka tik pavieniai dokumentai.

Baudžiauninkų pardavimo (1534—1599), parsidavimo į baudžiąvą (1585) raštai, žemės perleidimo, dovanojimo aktai. Kelmės dvaro ir kaimų valakai (1591—1595). Valstiečių ginčai su dvaru (1689—1883). Šilo—Pušonės ir Grauzų girių aprašymas, Suvartuvos valdų planelis ir jų valdymo raida (1636—1807). Gelučių palivarko ūkio reikalai ir prievolės (1635, 1775). Padubysio dvaro inventorius ir sąskaitų knygos (1637—1789). Raganiaus teismo aprašymas (1693). Lietuviška priesaika (1700). Gruževskių valdų ir turto dalių dokumentai: jiems priklausančių dvarų ir kaimų sąrašas (1792), Kelmės dvaro ir jo palivarkų, kaimų, dūmų, karčemų skaičius, laukų, daržų ir gyventojų apyrašai (1789). Bajoro ir baudžiauninko turto sąrašai (1742—1799). Arklio aprangos aprašymas (1749). Privilegijos, inventoriai, bylos su Kelmės klebonu, Tytuvėnų, Paverpenio ir kitais dvarininkais (XVII—XVIII). Dubysos—Ventos kanalo darbų parangos, sutartys, medžiagų, dirbusių valstiečių sąrašai (1811—1830). Daug XIX a. pirmos pusės statistinių dokumentų, sąrašų, suvestinių: karčemų, malūnų, svirnų, grūdų magazinų pajamos bei išlaidos; tarnų, kalvės įrankių, bravoro įrenginių, namų apyvokos, stalo indų, dvaro orkestro instrumentų, paveikslų, bibliotekos knygų, numizmatikos rinkinio, rūmų mantos, virtuvėje sunaudotos mėsos, žvėrienos sąrašai; detalūs dvaro pastatų — rūmų, oficinų, tvartų, svirnų, klojimo, kalvės, bravoro, sodo, oranžerijos — aprašymai. Valstiečių pastatų apibūdinimas. Dvaro sodybos ir pastatų planas (1844), dvaro vartų projekto brėžiniai (1800—1806). Iš Gruževskių valdų pabėgusių valstiečių sąrašai, jų ieškojimo ir bylinėjimosi dokumentai (1813—1831). Kelmės valdų gyventojų (gimę, mirę, išsikėlę, pabėgę) sąrašai (1816—1827). Dvaro ežerų, kūdrių ir upių sąrašas, durpių kasimo darbų dokumentai (1820). Dvaro ūkiniai bei finansiniai reikalai: išlaidos natūra ir pinigais, grūdai, pašėliai, grūdų suvartojimas, galvijai, arkliai, priaugliai, linai, vilnos, verpalai, žalios ir išdirbtos odos, druska, geležis, degtinė, daržovių sėklos, inspektai. Metinės grūdų apyskaitos (1804—1843), sandėlio kalendoriniai apyvartos užrašai (1805—1816), svirno ataskaitos (1809—1829). Palivarkų ekonomų pranešimai apie prikultus grūdus, sėmenis, linus, kanapes, valstiečių sunęštą duoklę, mokesčius už ariamus jaučius (1815—1825). Grūdų magazino knygos (1815—1835). Išnuomotų karčemų, malūnų sąrašai ir pajamos (1829—1835). Kasos knygos (1829—1830). Per epidemiją kritusių gyvulių sąrašas (1823). Bajoro išlaidų pietams, kavai, alui, degtinei, kelionei užrašai (1793—1818). Gruževskių genealogija, bajorystės bei kiti asmens dokumentai. Gausus susirašinėjimas. Testamentai. Skolų dokumentai (XVI—XIX a.)

1831 m. choleros epidemija: mieste ir dvare mirusių sąrašai, palaidojimo vieta. Kelmės ir Šiaulių vaistinių sąskaitos, gydytojų receptai, gydytų asmenų sąrašai, sąskaitos už gydymą (1800—1829).

Istorinius įvykius — 1659 m. švedų antplūdį, 1794 m. sukilimą, 1795 m. gyventojų reviziją — atspindintys dokumentai. 1812 m. karas: prancūzų, lenkų ir rusų kariuomenių paimtų gyvulių, maisto produktų sąrašai, pakvitavimai; prancūzų X armijos korpuso vado maršalo Makdonaldo uždėta kontribucija; rekvizicijų kvitai; nuostolių — kilnojamojo turto, pastatų, gyvulių, gyventojų — sąrašai, palyginimas su prieškarine būkle, nuostolių priežastys, kiek žmonių mirė Kelmės mieste ir dėl ko, karinių įsakų, pažymų rinkinys (1812—1813). 1831 m. sukilėlių pakvitavimai. Sukilėlio Juliaus Gruževskio dokumentai, laiškai, jo turto sekvestravimo reikalai.

Daug su Kelmės miestu susijusių dokumentų — inventoriai, gyventojų sąrašai, testamentai, bylinėjimosi dokumentai, nuosavybės raštai. Kelmės katalikų ir evangelikų reformatų bažnyčių reikalai; žydų kahalo veikla, prekyba ir pirkliai, rekrutai (XVI—XIX a.). Pirmo lietuviško vakaro, surengto Kelmėje, 30 metų minėjimo dokumentai (1936—1938).

KIAUNORIAI (1533—1835). Kiaunarskių archyvo dalis: žemės įkeitimo raštai, mokesčių kvitai, testamentai, kilnojamojo turto sąrašai. Laiškai Kiaunarskiams. Pašiaušės miestelio ir jėzuitų kolegijos reikalai (1650—1756), valstiečių pirkimo aktas (1736). Klai-pėdos, Liepojos, Mintaujos, Rygos firmų sąskaitos už pirkinius (1707—1785). Tvarkos komisijos raštai (1794). Gėrimų apyvartos dokumentai (1833—1835).

KRAŽIAI (1529—1894). XVI a. žemės pardavimo, teisių perleidimo aktai. Klebonų bylos dėl dešimtinės; klebonijos inventorius (1647). Jėzuitų kolegijos bylos su vietos žemvaldžiais (1703—1708). Pavieto dūmų sąrašas (1720). Benediktinių byla su Nagurskiais. Gyventojų revizijos instrukcija (1794). Medalio suteikimo L. Stulginskiui už pasitarnavimą caro valdžiai prieš Kražių moksleivių maištingus veiksmus aktas (1824—

1832). 1893—1894 m. Kražių bylos dokumentai — teismo sudėtis, kaltinamasis aktas, teisiųjų ir liudininkų sąrašai, advokatų ginamosios kalbos.

KURŠENAI (1794—1832, 1908—1926). Kariuomenės dalinių padarytų nuostolių aprašymai (1795?). Miesto ir valsčiaus padūmės, čišno mokesčių mokėtojų sąrašai (1806—1811). Dvaro karčemos, bravoro, plytinės, atsiskaitymų su nuomininkais ir valstiečiais dokumentai, kaimų, ūkių, valstiečių bei jų prievolių sąrašai, rekrutų reikalai, mokesčių, nustatytų šv. Jono jomarkui, lentelė (1809), atsiskaitymai su samdiniais, buhalteriniai dienynai. Dvaro rūmų statybos dokumentai: sutartys su staliumi, mūrininkais, dažytojais (1811—1818). Miesto sklypininkų sąrašai, jų prievolės (1817); miesto šeimų registracijos knyga (1908). Vokiečių okupacinės valdžios įsakai Kuršėnų apskr. valdybai (1919).

KURTUVENAI (1560—1861, 1922). Nagurskių archyvas. Valakų reformos Girnių k. dokumentai (1571). Kurtuvėnų bažnyčios dokumentai, švedmetis (1638—1787), klebono B. Cirtauto testamentas ir turto sąrašai (1673). LDK didžiojo kunigaikščio privilegijos P. Nagurskiui (1711—1719). Nagurskių bylos su Gorskiais, Korfu, Bilevičiais, Kalinauskais, Puzinu, detalūs ūkio sąrašai (1717—1751). Laiškai Mažųjų Dirvėnų tįjūniui P. Nagurskiui ir jo žmonai Joanai Šukštaitei-Nagurskienei (1719—1753). Raseinių seimelio nutarimas (1719). Gėrimų ir šilinginio mokesčio tarifai. Nagurskio instrukcijos ekonomams T. Kušleikai, Jaušui, Brošeliui, jiems rašyti laiški. Šiaurės karo įvykiai 1701 m. (1722). Šeimos turiniai dokumentai (1726—1743). Čartoriskių, Poniatovskių, Oginskių, Pliaterių, Sapiegų, Radvilų, Tiškevičių, Tornau, Gorskių, Bžostovskių, Čecioto, Bukonto, Butlerio, Burbų, Zemaičių ir Vilniaus vyskupų, sūnų Jono ir Kajetono, architekto M. Knakfuso (dėl Kurtuvėnų bažnyčios statybų—1783—1785) ir kt. laiški Jokūbui Nagurskiui (XVIII a. antra pusė). Jokūbo Nagurskio rūmų Vilniuje, Vyskupų g., apžiūros ir jų būklės aktas (1792—1793). Kosciuskos sukilimo dalyvių Jono ir Kajetono Nagurskių dokumentai. Kajetono Nagurskio bylos su Butleriu dėl pabėgusių baudžiauninkų, iš baudžiatvės atleidžiantys jo raštai, turto perdavimo žmonai aktai (1800). Senato byla dėl Kajetono Nagurskio santykių su baudžiauninkais—jų atleidimo (1801—1811). Po mirties likusio jo turto sąrašai: sidabro, ginklų, apyvokos daiktų (1802—1803). Kurtuvėnų dvaro paveldėtojos Joanos Nagurskaitės-Zukauskienės laiški, įgaliojimas vyriui A. Žukauskiui ir nurodymas griežtai laikyti baudžiauninkus. Choromanskio laiškas dėl Ventos kanalo rangovo Levino suėmimo (1821). Choromanskių genealoginis medis (1835). Kurtuvėnų savininko H. Pliaterio-Zyberkos ūkio dokumentai: įvairūs raštai, instrukcijos, nuostatai, žinios apie žemę, miestelio gyventojus, baudžiatvės reikalai (1861). Mažųjų Dirvėnų, Kurtuvėnų tėvūno Nagurskio kilmės raštai.

LAPGIRIAI (1560—1925). Kaisarovų ir Chruščiovų dvaro ūkiniai bei finansiniai dokumentai. XIX a. Pavėnčio seniūno raštas apie švedus (1665). Bylos su Batakių seniūniene Mirskiene dėl Pašaltuonio palivarko sienų; yra Batakių seniūnijos inventorius (1817—1819). Rėzgalių ir Milžavėnų valdų planas (1818). Lapgirių dvaro ekonominė statistika, dvarininko šeimos ir tarnų išlaikymo išlaidos, potvarkiai ir raštai ekonomui, grūdų magazino revizijos ataskaitos, pasėliai, javų apskaita palivarkais, pieno ūkis (1824—1841); bravoro apyvartos užrašai (1847—1852); malūnų knygos (1849—1851); miškų eksploatacija; ginčai tarp Lapgirių ir Jurbarko žemių valdytojų. Jurbarko vaistinės sąskaitos (1831—1855), miestelio reikalai, muitinės kontrabandos byla (1833—1838). Pluoštas laišku Paulavičiui ūkio reikalais (1830—1845). Samdinių algos Lapgirių, Stulgių, Dirvėnų ir kt. valdose (1834, 1892). Lapgirių dvaro valstiečių registrai, lažo darbų knyga, Kaisarovienės valdų ir valstiečių aprašymas (1861—1862). Kvota dėl lobia iškasimo (1863). 1863 m. sukilimo revizijos, mokesčiai caro kariuomenės išlaikymui (1863—1864). Potvarkis dėl kontribucijos sukilėlių dvarams. Pobaudžiaivinio dvaro santykiai ir atsiskaitymai su valstiečiais. Dvaro sutartys dėl deguto varymo, plytų ir čerpių gaminimo, miško išvežimo (1888). Lapgirių girininkijos orderiai miško medžiagai (1868—1872), uosių kirtimo užrašai. Raportai apie Lapgirių raktos darbus ūkyje (1889). Kalendoriniai kalvio, malūnininko, šikšniaus, račiaus, staliaus, skardininko užrašai, užsakymai audėjoms (1871—1889). Laiškai Chruščiovams (1905—1908), kuriuose minimi 1905 m. revoliucijos įvykiai Rygoje.

PADUBYSYS (1561—1893). Gruževskių archyvo fragmentas (žr. dar **KELMĖ**). Laukų matavimo, baudžiauninkų pardavimo aktai (1596—1628). Svirno apyvartos žiniaraštis (1637), mantos, drabužių detalus sąrašas (1761), plikbajorių byla su Gruževskiais dėl jų įrašymo valstiečiais (1810—1811). Byla su žydais dėl miškų eksploatacijos (1804—1805). Baudžiauninkų gyvulių sąrašai (1823). Dvaro šeiminkės daiktų sąrašas (1828). Žemutinio ir Aukštutinio Padubysių pajamų bei išlaidų apskaita (1829). Dvaro ir pa-

livarkų pieno ūkio apyvartos žiniaraščiai (1829). Buhalterinės knygos, bravoro reikalai (1829—1830). Baldu, indų sąrašas (1843). Ūkiniai dokumentai, atsiskaitymai su dvaro tarnautojais (1829—1891). Dvaro bibliotekos knygų sąrašas (1850). Daug inventorių.

PAŠATRİJA (1586—1902). Grauziškių, Malavėnų, Patumšių valdų smulkūs ūkiniai dokumentai. Dailidės įrankių ir Pakražančio altaristos Razumavičiaus daiktų sąrašai (1722—1827). Laiškai Florijonui ir Teofilui Nemčiauskams (1772—1861). Tado, Jono, Hilarijaus Nemčiauskų asmens dokumentai (1799—1876). Nemčiauskų bylos dėl skolų, pabėgusių baudžiauninkų, smurto, užpuolimų su Gorskiais, dėl žemės — tarp brolių. Telšių pavieto neturtingųjų bajorų sąrašas (1843). Tomo Nemčiausko valdų statistinės žinios: žemės, ūkio imonių, javų, sėjos, derlių, mokesčių (1846). Nemčiauskų herbas ir kiti bajorystės dokumentai (1858—1885). Narvydų genealogija, sandėlio išlaidų knyga, mokesčių, paskolų, procentų, pasizadėjimų raštai, pluoštas laišku (1802—1869).

PLŪSČIOI (1595—1927). Jakubavičių, Pšeciševskių archyvo dalis. Daustorių akalica liečiantys dokumentai (1636—1719). Pšeciševskių bajorystės dokumentai, jiems duotos privilegijos (1744—1780). Rašiny apie Žemaičių kunigaikštystės valdymo formas, seniūno, deputatų ir pasiuntinių rinkimą (1767). Žemės matavimo ir rūšiavimo aktas (1780). Adolfo Pšeciševskio asmens dokumentai (1832—1888), šeimos susirašinėjimas (1850—1925), mokesčių kvitai (1874—1926). Pšeciševskių metrikai, piniginių atsiskaitymų dokumentai (1880—1927). Edmundo Pšeciševskio dokumentai (1882—1894). Nuobaudos už kryžiaus pastatymą Kražiuose dokumentai (1894). Kražių vartotojų draugijos dokumentai (1914). Pšeciševskių sklypų ir butų Kražių m. apyrašai (1910). Kelmės savitarpio kredito d-jos dokumentai (1912—1914). Gyvulių ir kilnojamojo turto inventorius, nuomos reikalai (1920). Plūščių dvaro ir Papilių palivarko įkainojimo aktai (1921—1922). Kražių vls. ir Raseinių apskr. įstaigų nutarimai dėl Plūščių (1921—1925). Buržuazinės žemės reformos dokumentai (1922—1927).

RASEINIŲ (1802—[193—]). Dominikonų vienuolyno byla su miestiečiais dėl žemės sklypų (1802). Žydų bylinėjimasis, jų reikalai, nuomos sutartys (1810—1816). Rozenbergų ir Mejerovičių byla dėl karo parangų (1838—1839). Kauno kariuomenės tiekimo komisijos ginčai su tiekėjais, bylos su Šlapoberskiu aktai. Prekyba ir pirklių reikalai. Gruževskių namai Raseiniuose. Advokato Jeronimo Maslausko tarnybiniai ir asmeniniai dokumentai, miestiečių finansiniai dokumentai (XIX a. pirma pusė). Raseinių visuomenės klubo užrašai (1879—1884). Raseinių apskr. esančių senovės paminklų sąrašas (193—).

RENAVAS-GAURAI (1556—1925). Testamentai, žemės perleidimo raštai, skolų, pabėgusių baudžiauninkų, baudžiauninkų ir žemės įkeitimo raštai (1700—1709). Buvusių savininkų Puzinų žemės teisiniai, turiniai dokumentai (1700—1710). Renų, Puzinų, Burbų, Pilsudskių tarpusavio ginčai, kiti reikalų raštai (1710—1809). Daug inventorių (1710—1854). Renų giminės 1540—1850 m. dokumentų inventorius (1850).

SAUKĖNAI (1572—1940). Nalenč-Gorskių gan pilnas archyvas. Genealoginis medis ir užrašai, valdų Žemaitijoje sąrašas, archyvo apyrašas (1588—1824). Reformatų ir katalikų ginčai dėl Saukėnų bažnyčios (1639). Nagurskių bylos su Kalinauskais, Pšeciševskiais, Korfu, Pliateriais, Karpiais (yra dokumentų, susijusių su Kurtuvėnais) (XVII—XVIII a.). Daug laišku Nagurskiams ir Gorskiams (1778—1937). Prekyba su Karaliaučiumi (1750—1754). Saukėnų karčemos (XVIII a.). Pr. Nagurskio laidotuvių išlaidos, Kąjeto Nagurskio dokumentai: Senato nuosprendis dėl 1800 m. akto — baudžiauninkų atleidimo ir pranešimas apie jo mirtį (1802). Dailidės daiktų sąrašas (1757). Byla dėl iškasto lobio Spičių k. valdose (1759). Saukėnų vls. prievolės ir rekvizicijos prancūzų armijai (1813). Ip. Gorskio namų koplyčios statyba, sąmata (1818). Valdžios potvarkiai A. Gorskiui bajorų savivaldos, valstiečių, prievolių reikalais (1824—1840). Pirkinčių sąskaitos, sidabravimo darbai (1824—1827). Terespolio ir Edvardavo palivarkų ūkio knygos (1828—1831). Grūdų magazinų knygos (1835—1839). Saukėnų—Kurtuvėnų dvarų ribų detalus aprašymas (1840). Siuvėjų, stalių, odininkų, puodžių, Telšių vaistinės piniginiai atsiskaitymai (1840—1851). Tarnų sąrašas, pareigos ir atlyginimai (1843). Grūdų, pasėlių, derliaus, šienavimo darbų statistika (1844—1848). Ūkio pajamos ir išlaidos (1847). Baudžiauninkų prievolių ir atliktų darbų apskaita (1849—1851). Ventos kanalo per Saukėnų valdas planas ir kt. dokumentai (1852). Saukėnų etapo namų reikalai (1862—1873). 1863 m. sukilimo atgarsiai (1863—1864). Gorskių genealogija (1859—1864). 1869—1880 m. Saukėnų nuomos sutarčių knyga. Saukėnų ir Džiuginėnų dvarų pajamų bei išlaidų suvestinė (1874—1885). Karvių ir pieno primelžimo kontrolės knygos (1909—1913), gyvulių parodų aplovanėjimai (1913—1937). Lentpjūvės apyvarta, sėjomaina, vaismedžiai, mokesčiai, tvenkinio, malūno įrengimo planai (1934—1940). Saukėnų ligoninės

statyba (1913—1914). Miestelio išplėtimo planas (1926). T. Nalenč-Gorskio atsiminimai (1863—1930).

SIAULIAI (1809—1941). Žydų prekybininkų bylos, kalėjimo, etapo namų reikalai (1845—1861). Gimnazijos pajamos, mokinių sąrašai (1857/58 m. m.). „Varpo“ — dramos, muzikos ir dainos d-jos — dokumentai (1911—1922). „Kooperatininko“ vartotojų d-jos įstatai, steigėjų sąrašai (1915). „Žiburėlio“ šelpimo d-jos piniginiai dokumentai (1915). Vokiečių okupacijos rekvizicijų kvitai, leidimai, pažymėjimai (1915—1919). Lietuvių d-jos nukentėjusiems dėl karo šelpti Šiaulių skyriaus dokumentai (1918). Šiaulių m. ir apskr. bei kitų miestelių savivaldybių dokumentų byla (1918—1930). Švietimo reikalai, mokytojų sąjungos (1918—1940). LSDP Šiaulių apskr. dokumentai (1922—1923). „Kultūros“ b-vės ir d-jos dokumentai (1925—1926). Šiaulių „S. Nuroko“ banko bankroto byla (1932). „Aušros“ muziejaus eksponatų rinkimo, parodų rengimo, dailės kūrinių kai kurie inventorai (1926—1940). Šiaulių kraštotyros d-jos programiniai dokumentai.

SIAULIŲ EKONOMIJA (1635—1905). Bajorų sąrašai (1796—1824), daug bajorystės įrodymo dokumentų. Gruzdžių, Degučių, Joniško, Zagarės raktų ūkiniai bei administraciniai dokumentai (1804—1839). P. Zubovo bylos su vysk. S. Giedraičiu dėl Gegužynės palivarko, Meškuičių karčemos (1819—1838). Karvių ir pieno primelžimo kontrolės knygos, darbų instrukcijos, pajamų bei išlaidų apyskaitos (1869—1902).

TIRKSLIAI (1569—1789). Miestelio (1569) ir seniūnijos (1721) inventoriai. Bažnyčios, klebonijos ir špitolės inventoriai — altoriai, liturginiai indai, knygos, vėliavos, varpai (1773); pajamos ir išlaidos (1773—1789); remonto darbai, sutartis su meno meistru P. Jovelavičiumi, atlyginimai, sakyklos ir krikštyklos įrengimas, kiti bažnyčios ir parapijos dokumentai (1755—1789). Altaristos Jurgio Rupeikos dokumentai (1774—1779).

UZVENTIS (1602—1887). Užvenčio seniūnijos miško kirtimo, mokesčių dokumentai, instrukcijos administratoriams (1609—1642). 1690 m. Sapiegos įsakai dėl prievolių kariuomenei, jų naštos sunkumai Užvenčio ir Salantų seniūnijose, Užvenčio seniūno skundas (1690). Konfederacijos maršalo K. Zavišos globos raštas Užvenčio seniūnijai (1704). 1705 m. Užvenčio miesto gaisro padarinių aktas. A. Cartoriskio, M. Chreptavičiaus, Poniatovskių, Karpių, Nagurskių, Gelgaudų, Sapiegų, Zabelių, Radvilų, Flemingo, J. Paco, Daugirdo, Tiškevičių, Masalskio, vysk. S. Giedraičio laišakai Gorskiams — liečia Konfederacijos sąjūdį Žemaitijoje, seimelius, neramumus pasienyje, bajorų kaimyninius santykius, plėšikų siautėjimą, užsienio politiką, visuomenės gyvenimą, valstiečių nusižengimus, kariuomenės judėjimą, jos aprūpinimą, prekybą, bylų reikalus, Kražių studentų riaušes, santykius su valdų administratoriais, įgaliotiniais, ryšius su Kuršo miestais ir kt. (1715—XIX a. pirma pusė); tarp jų — D. Poškos laiškas (1809). Jono, Napoleono Tito ir Aleksandro Gorskių sutartys, 1861 m. žemės reformos Užvenčio dvare, Druckių-Liubeckių ūkiniai dokumentai, bylos su valstiečiais dėl gyvulių ganymo Užvenčio girioje (1866—1877). Užvenčio girininkijos planai ir schemas (1887).

ŽEMAITIJA (1596—1937). Dokumentai, kurių smulkesnė vieta nenurodyta arba susijusi su daugeliu valdų. LDK vyriausiojo tribunolo dekretas Vilniaus vaivados Kazimiero Jono Sapiegos ir Žemaitijos pareigūnų byloje dėl pastarųjų piktnaudžiavimo renkant 1710—1715 m. mokesčius iš Sapiegų bei kitų Žemaitijos dvarų (1715.V.20, 807 p. knyga). Žemaitijos bajorų ir plikbajorių rietenas plačiai atspindi 1763.VI.15 LDK vyriausiojo tribunolo dekretas. Žemaičių kunigaikštystės pilies teismo regento Mikalojaus Bucevičiaus užrašų knygutės, kur yra žinių apie politinius įvykius Žemaitijoje 1812—1813 m.; T. Kosciuškos sukilimo generolo majoro A. Vaitkevičiaus autografi (1788—1815). Šiaulių pavieto karužė K. Nagurskio bylų trumpas aprašymas, liečias plačias Nagurskių valdas (1799—1806). Žmogžudystės 1937 m. Šiaulių, Mažeikių, Raseinių, Telšių, Kretingos ir Tauragės apskr. (suvestinė diagrama).

SVARBESNI ISTORINIAI ĮVYKIAI ŽEMAITIJOJE (1794—1944). Dokumentai ir rankraščiai, susiję ne su viena vietoje. Jie suskirstyti į skyrelius: 1794, 1831 ir 1863 m. sukilimai; 1905—1907 m. revoliucija; kova už Tarybų valdžią; vokiečių okupacija (1941—1944).

Evangelikų reformatų bažnyčios

Balstogės, Biržų, Gastų (Heinrichsvaldės), Gardino, Kauno, Klaipėdos, Kretingos, Minsko, Mogiliovo, Skuodo, Šaukėnų, Šiaulių, Tauragės, Vilniaus, Vitebsko, Žemelio reikalų raštai, aplinkraščiai, žinios apie gimimus, vedybas, mirimus, konfirmaciją; bažnyčių ir parapijų mokyklų reikalai, revizijų aktai (1743—1915). Rytų Prūsijos lietuviškų parapijų reikalų byla, bažnytinės ir pasaulietinės valdžios potvarkiai, statutai, susirašinėjimas, konfirmacijų, išpažinčių sąrašai su daugybe lietuviškų pavardžių (1743—1848).

Draugijos, sąjungos, bendrovės, įstaigos

Pavieniai dokumentai (1905—1943). Lietuvių savišalpos d-jos Varšuvoje, Profesinės lietuvių mokytojų sąjungos, Lietuviškų knygelių d-jos įstatai. Buržuazinių partijų 1905—1925 m. atsišaukimai, surinkti Betygalos klebono Pr. Janulaičio. „M. Falkovskio ir V. Kisieličiaus“ ūkinės b-vės likvidavimo dokumentai. „Januškevičiaus ir Ko prekybos namai — Lietuviška knygų leidykla“, veikusios Petrograde, dokumentai. Lietuvių d-jos nukentėjusiems dėl karo šelpti keletas dokumentų. Dokumentai, liečią karo pabėgėlius moksleivius. „Vilnius“ d-jos sutartis, Lietuvos Socialdemokratų partijos 1919—1923 m. archyvo dalis — programiniai dokumentai, konferencijų protokolai, iškarpos iš „Socialdemokrato“, keletas laiškų. Lietuvos Socialistinės jaunuomenės „Draugo“ sąjungos įstatai. Komisijos „Tėvynės pažinimo draugijos“ įstatams parengti posėdžio protokolas. Lietuvos Studentų savišalpos d-jos įstatai. Lietuvos Socialistinio jaunimo sąjungos „Žiezirbos“ įstatai. 1918—1928 m. Lietuvos politinio gyvenimo chronologija. „Geležinio Vilko“ organizacijos narių byla. Lietuvos Kūno kultūros rūmų suorganizuotos Tautinės lietuvių olimpiados eigos detalus planas. 1905—1907 m. Lietuvos Valstiečių sąjungos dokumentai, surinkti P. Rusecko.

Asmenų archyvai

Skyrių sudaro atskirų asmenų archyvų fragmentai arba pavieniai dokumentai.

BIELSKIS Vaclovas (1870—1936). Keletas finansinių bei tarnybinių dokumentų, straipsniai, dokumentai dėl Lietuvos—Latvijos sienos nustatymo, artimųjų laiškų pluoštelis. Jo laidotuvių dokumentai: susirašinėjimas dėl palaikų pervežimo iš Varšuvos, laidojimo laisvamanių kapinėse, byla su Šiaulių policija dėl raudonų kaspinių nuėmimo, nekrologas.

DŪDA Balys (1896—1924). Kūrybos fragmentai. Laiškai. Susirašinėjimas su Edvardu Levinsku, propaguojant Levo Tolstojaus etines pažiūras. Laiškeliai broliams Jonui ir Juozui.

GOESAS Stanislovas (1844—1916). Susirašinėjimas: F. Bortkevičienės, L. Giros, P. Leono, G. Petkevičaitės-Bitės, J. Višinskienės, A. Smetonos, S. Vaineikienės, A. Varno, P. Višinskio autografi; laiškai jam ir seseriai Teresei Goesytei. Fotografijos: P. Višinskis su P. Avizoniu ir grupinė, kurioje tarp kitų yra P. Višinskis ir Ig. Slapelis.

MAGINSKAS Aleksas (1907—1942). Jo ir žmonos Cilės Grinbergaitės-Maginskienės fotografijos. Keletas smulkių dokumentų, susijusių su jų šeima.

MILIAUSKAS Juozas-MIGLOVARA (1845—1937). Keletas asmens dokumentų, vaikų metrikai, žmonos Modestos Ivaškevičiūtės-Miliauskienės turto paveldėjimo reikalai, bylos dėl brolio kun. A. Miliausko, mirusio Tomsko gubernijoje, palikimo dokumentai ir susirašinėjimas. Jo užrašytos liaudies dainos, šiek tiek atsiminimų apie „Aušros“ giedotojų d-ją, ligonių registracijos dienoraštis.

POZELA Vladas (1879—1960). Straipsnelis „Pramonė“, jo surinkta lietuvių k. kalbinė medžiaga, istorijos užrašai.

SALKAUSKIS Kazys (1885—1960). Buržuazinės Lietuvos 1919—1920 m. užsienio politikos klausimai: derybos su vokiečiais dėl paskolos, derybos su generolo Niselio (Niessel) vadovaujama Antantės misija, Lietuvos pasiuntinybių Švedijoje bei Danijoje keletas doklmentų. J. Smolskio-Smalsčio byla su Jonu Mašiotu dėl ižeidimo. Civilinės teisės paskaitų konspektai (žr. dar F281).

SLIŪPAS Jonas (1861—1944). Laiškai Mikalojui Kuprevičiui lietuviškos spaudos, laisvamanybės reikalais; „Titnago“ spaustuvs vedėjui A. Jakubauskui leidybiniais, finansiniais reikalais. Laisvamanių etinės kultūros d-jos keletas dokumentų, straipsneliai (žr. dar F218).

ĮVAIRIŲ ŽMONIŲ pavieniai dokumentai — metrikai, pasai, mokslo pažymėjimai. Tarp jų — Dovydo Jagomasto užsienio pasas, Vilniaus un-to doc. Vytauto Paulausko kelionės pažymėjimai, kraštotyrininko Mato Slančiausko pasas. Pluoštas laiškų: M. Biržiškos — neišaiškintam asmeniui, F. Bortkevičienės — J. Mikuckaitei-Višinskienei, M. Cilvinaitės — E. Kalmėnieni, J. O. Širvydo — J. Šauliui, P. Višinskio — J. Mikuckaitei (vėliau Višinskienei)⁸. Rudausių dvarininko Šabunevičiaus šeimos susirašinėjimas

⁸ Petkevičiūtė D. Darbas laukia.— Mokslas ir gyvenimas, 1974, Nr. 1, p. 29—30.

su giminėmis ir draugais; Juliaus Didžiulio laiškas, pranešantis apie sūnaus Aleksandro žuvimą Krymo kare (XIX a. vid.—antra pusė). Daug žemaičių bajorų laiškų, rašytų Kajetonui Choromanskiui, Šiaulių pavieto raštvedžiui ir advokatui Valerijonui Pancežinskiui, tarp jų — šeimos laiškas iš Vieکشnių su lietuvišku sesers Julijos prierašu (1843) ir kitiems Žemaitijos bajorams bei pareigūnams (XVII—XIX a.). Laiškai Vaiguvos dvarininkui Sirevičiui (1859—1888). Kun. Kazio Gaudešiaus ir jo brolio lietuviškai rašyti laiškai tėvams (1897—1899).

Literatūriniai rankraščiai

Skyrius negausus. Daugiausia XIX ir XX a. rankraščių. Lietuviški pamokslai (1809—1863), tarp jų — kun. K. Gaudešiaus pamokslų rinkinys. Dainų apie Kosciušką, Gelgaudą (XVIII pab.—XIX pr.) rinkinėlis. Šlapučių k. valstiečio A. Marmos lietuviškai pasakyta kalba laidojant Eleonorą Belozaraitę (1861).

„GIMTASAI KRAŠTAS“ — 1942—1943 m. Nr. 30 bei 31 spausdintos medžiagos rankraščių dalis ir Nr. 32 parengto, bet neišėjusio iš spaudos leidinio rankraščiai.

„VARPAI“ — literatūrinio almanacho 1943—1944 m. medžiaga, bemaž visa skelbta. Yra Jurgio Baltrušaičio, Vaclovo Biržiškos, Butkų Juzės, A. Churgino, M. Šeizio-Dagilėlio, K. Jankausko, A. Keliuočio, F. Kiršos, E. Matuzevičiaus, V. Mykolaičio-Putino, J. Miltinio, A. Vengrio autografsai.

GROŽINĖ LITERATŪRA, ATSIMINIMAI. Skyrelyje klasikų kūrinių nuorašai ar fragmentai, poezijos albumėliai, literatūriniai bandymai (XIX—XX a.). A. Bloko poemos „Dvylika“ neišaiškinto vertėjo vertimas. Ukrainiečių liaudies dainų — dūmų — rinkinėlis (1911). Dailininko Antano Jaroševičiaus atsiminimai „Mūsų tremtiniai — pabėgėliai Kazanėje Didžiojo Karo metu“, d. 1—2 [193—].

UŽRASAI, STRAIPSNIAI, TRAKTATAI. LDK teisinių bei teisminių dokumentų pavyzdžiai su rodykle ir traktatas apie bites su piešiniais (XVIII—XIX a. pr.). Žemės ūkio tvarkymo, meteorologijos užrašai (XIX a.). Sąrašas Podolėje, Volynėje ir Ukrainoje augančių augalų, kurių nerasta Žemaitijoje (XIX a.). Įvairios receptūros (XIX a.): veterinarijos ir medicinos naminio gydymo, siūlų, sienų ir grindų dažymo, kulinarijos. J. Murkos „Mūsų didieji švietimo ir auklėjimo periodai. Medžiaga lietuvių pedagogikos istorijai nuo 1385 iki 1795 m. su bibliografija“ (1944).

Elena Treinienė